

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Dubium I. Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42634

ad alios fines, v. g. pro actionibus dirigendis in futurum, ut talia, si in se mala sunt, non amplius faciam, si mala non sunt, ut in eis non timeam peccatum; item ad tollendum scandalum, si aliquod dedi per talem actum, aut ut resciam, an forte propter talem actum obliger ad aliquam restitutionem &c. ita *Sporer* hic n. 33.

CAPUT II.

45

De Conscientia Dubia.

DUBIUM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

Resp. I. Dubium, est suspensio assensus circa objectum apprehensum. Idque est duplex: Speculativum seu Universale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus usurarius sit licitus; an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; speculativè dubia, quæ speculativè. Ita *Navar. Laym. Sanch. Bec. t. 1. c. 4. q. 8.*

67 ad 77.

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato ejusdem rationis ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p. 7. nu. 3.* Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia, quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato judicio Conscientiæ, esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculativè

46 ad 67

77.

"tivè non dubitet: v. g. Certus sum, absolute lici-
 "tum esse die festo docere; dubito tamen, an hic
 " & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poste-
 "rioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex
 " dictis de Conscientia erronea, quia habet affe-
 " ctum ad peccatum ejusdem rationis: Unde si du-
 " bites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit fur-
 " tum, committis furtum, &c. Si dubites, si ne
 " peccatum, (sive mortale, sive veniale) ita ut ma-
 " litia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 1. 2. d. 5. q. 9.*
 " c. 3. & alii, esse mortale, quod negat *Navar. Va-*
 " lent. &c. Vide *Banac. Laym. l. c.*

2. 3. 4.

78. 79 80.

" Resp. III. Qui practice dubius est circa aliquod
 " opus, tenetur se resolvere: Et quidem non per fo-
 " lum affectum & voluntatem: (hoc enim non suf-
 " ficere rectè docet *Vasq. Sanch. l. 1. mor. c. 10. n. 4.* &
 " alii communiter contra *Cajet.*) quia adhuc expo-
 " neret se periculo peccandi, sed per motivum ratio-
 " nabile, quale est, 1. Ratio probabilis, 2. Exem-
 " plum bonorum virorum sine scrupulo sic ope-
 " rantium, *Sanch. Ben. l. c. 3.* 3. Autoritas viri ali-
 " cujus docti & pii. Quòd si tamen dubium sine ra-
 " tione & justa causa temerè conceptum esset, posset
 " etiam sine nova ratione deponi. Et ita explicari
 " potest *Cajetanus.*

81. ad 87.

" Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus
 " & præceptis contrariis, v. g. utrum quis die festo
 " teneatur apud ægrotum manere omisso Sacro, an
 " verò Sacrum audire, tenetur se resolvere, & pru-
 " denter judicare, hic & nunc alterum obligare, &
 " alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se
 " periculo peccandi.

" Ut verò id rectè fiat, hæc servanda sunt 1. Exqui-
 " rat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v.
 " g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intel-
 " lexit,

lexit, consideret, quantum res & tempus fert, utrum ex duobus illis sit vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. g. in casu prædicto, minus malum est, omittere Sacrum, quam deserere infirmum, quia de Sacro audiendo est præceptum affirmativum tantum, & juris humani; at de infirmo est negativum, & juris naturalis, *Sanch. Bec. l. c. 3.* Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modo de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales, utraque liber. vid. *Laym. l. c. ca. 4 n. 4. & 5. Fil. t. 21. c. 4. Bon. l. c. p. 6. n. 27.* 88

F 84

F 82

A D D E N D A.

Q. 10. An dictamen conscientia debeat esse certum; R.

46

§. I. Dictamen speculativum, quale est v. g. *pingere die festo non est servile*, non necessario debet esse certum, sed sufficit esse saltem probabilius, & hoc tantum volunt multi ex antiquis, quos refert *Oviado* 1. 2. t. 4. *controv. 1. n. 6.*, nec alii volunt *Vasq. & Sanch.* uti rectè *Terillus* de consc. prob. q. 13. n. 1. licet aliqui eos citent in contrarium: aliud etiam non vult *Suar.* uti patet ex illis, quæ habet in 1. 2. tr. 3. d. 12. f. 3. n. 2. Item f. 5. à n. 2.

§. II. Ad honestè operandum debet dictamen ultimum & practicum esse saltem moraliter certum, ita DD. omnes communiter cum *Cardena* in 1. Crisi d. 15. c. 4. n. 238. *Illf. t. 1. d. 1. a. 2. & Terillo* supra,

47

B 4

prà,

præ, item in Reg. mor. q. 40.; est autem partim contra
 Eliz. 1. 3. q. 1. & 2. & 18. §. 4. Gonz. d. 4. à n 82. Aucto-
 rem Synopsi n. 121. Camargo p. 1. l. 2. controv. 4. à
 n. 177. qui dicunt sufficere iudicium practicum pru-
 dens: partim contra aliquos recentiores, qui ex-
 pressè docent ad honestè operandum sufficere, quòd
 dictamen ultimum etiam practicum sit tantum pro-
 babile vel saltem probabilius: *Taber. c. 3.* dicit suf-
 ficere probabile, dummodo iudicetur absolutè ve-
 rum: quid *Ess.* sentiat, non satis liquet, nam in ap-
 pend. a. 197. dicit non requiri, ut dictamen ultimum
 & reflexum habeat certitudinem, postea a. 200. di-
 cit ultimum dictamen quòd reflexivum habere perfe-
 ctam certitudinem; quidquid sit de illo, responsio
 48 nostra *Probat*, nam in primis ita videtur docere
S. Th. quodl. 8. a. 13. O. ubi ad conscientiam requi-
 rit, ut in nullam dubitationem adducatur: simili-
 ter 1. 2. q. 19. a. 5. Conscientiam vocat applicatio-
 nem scientiæ ad actum, & de verit. q. 17. a. 2. ad 2.
 dicit conscientiam includere scientiam. *Ratio* autem
 est I. quia qui operatur ex iudicio practico tantum
 probabili, scit iudicium, quo nititur, posse esse fal-
 sum, ergo non est certus se non peccare formaliter,
 ergo sic operando se exponit periculo peccandi for-
 maliter & virtualiter contemnit legem, ergo peccat.
Neque dicas cum *Eliz. q. 2. §. 5.* esse tantum peri-
 culum remotum, quod vitare non tenemur, nam
 revera est proximum, cum omnes sic operando
 semper agnoscant periculum, quòd semper est con-
 junctum, adeoque semper formidare debeant, ne
 peccent. *Conf.* quia ultimum dictamen conscientie
 debet esse tribunal irrefragabile, coram quo homo
 sine dubitatione vel condemnatur ut nocens vel ab-
 solvatur ut innocens, sed dictamen tantum proba-
 bile non est irrefragabile, cum possimus illud nega-
 re;

re, utpote non convincens nec necessitans intellectum, ergo. II. Qui habet suspensionem vel scrupulum peccati, debet prius se resolvere saltem exercite, sicut enim Cap. *per tuas*, 2. de *simonia*, dicitur esse peccatum operari contra conscientiam scrupulosam, nisi prius scrupulus deponatur sive conteratur; item cap. *Inquisitioni*, 44. de *sent. excomm.* dicitur, quod conjux habens conscientiam ex credulitate levi ac temeraria de impedimento dirimente possit exigere debitum, si tamen ad Pastoris sui consilium vel aliter explodat credulitatem illam levem ac temerariam, atqui opinans tantum probabiliter aliquid esse licitum, merito habet plus quam suspensionem, scrupulum vel credulitatem vanam de eo, quod idem sit illicitum, agnoscit enim pro hoc esse motiva gravia, hinc prudenter formidat, ne sit illicitum, ergo nisi aliunde se certificet de honestate operationis, sic operando peccat. III. Ut excludatur periculum peccandi, debeo cognoscere hoc ipsum esse verum, quod operando secundum dictamen probabile, non peccem, sed per solam hanc ultimam cognitionem dirigetur mea operatio, ergo hac sola ultima cognitio erit dictamen practicum, idque certum, ergo adhuc ad prudenter operandum prærequiritur dictamen practicum certum. Vide dicenda n. 66. *Dixi*, debere esse saltem moraliter certum, nam impossibile est de omnibus agibilibus habere dictamina Metaphysicè aut Physicè certa, ergo cum Deus non jubeat impossibilia, satis est habere moraliter certa, uti communissimè omnes cum *Moya* de op. prob. n. 57. contra *Palav.* de fide n. 72. qui requirit iudicium Metaphysicè evidens; sed *contra* est, quia ubi adest moralis certitudo, non manet locus prudenti dubio vel probabilitati in oppositum, ergo tum verè operor *ex fide*, adeoque secundum debitum conscientie.

51 §. III. *Objicies 1.* S. Tb. 1. 2. q. 96. a. 1. postquam sibi objecisset, quod lex, utpote mensura, debeat esse certissima, *Rdet ad 3.* quod in rebus contingentibus & humanis sufficiat talis certitudo, ut aliquid sit verum, ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus, id est, sufficere, ut sit probabilius; sed quod dicitur de lege, æquè aut magis valet de dictamine conscientiæ, ergo, ita *Eliz. R.* n. min. quamvis enim ad legem humanam sufficiat, quod probabilius enunciet verum, tamen id non sufficit ad operandum secundum legem humanam, quia cum legislator humanus possit falli & fallere, non evitaretur periculum peccandi formaliter, & ideo ad licitè operandum secundum legem humanam, necesse est ex motivis reflexis sibi formare dictamen ultimum, uti explicabitur à n. 303.

52 *Obji. 1.* Si ad licitè operandum prærequiritur dictamen certum de honestate operationis, ergo certi sumus nos non peccare operando, ergo certi esse poterimus de statu gratiæ, quod est contra scripturam, dicentem nescire hominem, an amore an odio dignus sit, item contra eandem scripturam & SS. PP. frequentissimè dicentes, viam justorum esse inter spem & metum, neque nos scire posse, an Deo placeamus, ita *Eliz. l. 8. q. 3. §. IV. R.* Ergo certi sumus nos non peccare operando hunc actum, & nos non peccasse operando alios actus, n. primam & secundam seq. fortè enim aliàs operati sumus cum dubio vel ex temeritate vel cum ignorantia vincibili; item, si antehac peccavimus, jam non possumus esse certi de efficacia contritionis nec de valore Sacramenti suscepti, ergo non sumus certi de statu gratiæ, sed stamus inter spem & metum.

53 *Inst.* Saltem in nobis non dabuntur peccata occulta

culta vel dubia, neque scrupuli. *R. n. aff.*, nam in primis posuimus peccasse & peccatorum esse oblici, quæ peccata utique erunt occulta: deinde cum non semper ita perceptibiliter formemus dictamen reflexum, sæpe dubitamus, an satis formaverimus nobis conscientiam practicam; item, quia operamur quandoque cum timore peccati materialis, dubitamus, an etiam non processerimus cum timore peccati formalis; item, nescimus, an semper satis resistiterimus tentationibus &c., & hæc sunt peccata dubia: denique adhuc facilius sunt scrupuli cum hi sint anxietas consistens cum certitudine conscientia, uti c. 3. dicitur: & simili modo quandoque experimur quasdam tentationes in fide, quæ nos reddunt anxios, afferuntque formidinem levissimam de opposito, quamvis certò credamus omnia, & inde etiam esse possunt scrupuli.

Obji. 3. Quando objectum est probabiliter prohibitum, habeo hoc iudicium, *non sum certus, quòd Deus illud non prohibuerit*; & tamen simul deberem habere etiam hoc iudicium, *certus sum me non peccare prosequendo hoc objectum*, atqui illa duo iudicia pugnant inter se, ergo non possum habere iudicium certum, quòd non peccem. *R. n. min.*, non enim sunt de eodem secundum idem, nam primum iudicium pro objecto habet actum secundum se, prout substat dubiæ prohibitioni; secundum iudicium pro objecto habet actum, prout substat circumstantiis invincibiliter ignoratæ prohibitionis, libertatis, quæ possidet, &c., uti in dub. seq. explicabitur: & ita iudex condemnando hominem secundum allegata & probata, habet hæc duo iudicia, *certus sum me non peccare condemnando*; *non sum certus, quòd hæc condemnatio non sit prohibita*, nam posset esse contra jus hominis fortasse re ipsa innocentis.

Obji.

54

vide n. 21

55

Obji. 4. Ad cavendum periculum formaliter peccandi, satis est, si præmissâ morali diligentiam faciam id, quod mihi videtur honestum, sed etiam si præmiserim illam diligentiam, non semper erit mihi certum, quod honestè operer, ergo. *R.* Non erit mihi certum ex vi iudicii directi & speculativi, c, non enim semper inveniam certam rationem pro honestate objecti: non erit mihi certum ex vi iudicii reflexi & practici, n, si enim omnibus consideratis sit mihi probabile, quod sit licitum, hoc ipso reflexè & practicè certò iudicabo hoc mihi esse licitum, uti magis explicabitur ad dub. seq.

56

Inst. 1. Rudes semper peccabunt, non enim formant sibi eiusmodi ultima dictamina certa. *R.* n. aff., nam interrogati, cur non peccent hoc vel illud faciendo, respondent, se ideo non peccare, quia faciunt, quod putant sibi licitum, & hoc re ipsa est dictamen ultimum reflexum.

57

Inst. 2. Nullus homo potest esse certus, quod in ultimo etiam illo iudicio procedat sine passione, ergo nullus homo potest habere iudicium practicum certum, ita *Gonz. R. 1.* multò minùs potes esse certus, quod in iudicio directo etiam probabiliore ita procedas, ergo nunquam ex vi iudicii etiam probabilioris certò honestè operaberis. *R. 2. n. anteced.* quia experior me procedere bonâ fide, ergo habeo moralem certitudinem, quod non procedam ex passione, etiam si fortè habeam ignorantiam, inadvertentiam aut errorem inculpabilem circa veritatem objecti, sicuti in se est.

58

Obji. 5. Operans ex iudicio prudenti non peccat, quia operatur prudenter, sed operans ex iudicio probabili operatur ex iudicio prudenti, quia iudicium probabile est prudens, quamvis enim fortè non sit verum, tamen illi adest rationale motivum & abest

& abest omnis temeritas, ergo operans ex judicio probabili non peccat. *R.* Operans ex judicio prudenti removente periculum peccati formalis, non peccat, c. ex judicio prudenti sed non removente periculum peccati formalis, n. maj. vel potius ejus suppositum, nam si in istis circumstantiis sit practicum, non est prudens, nam imprudenter facit, qui se exponit periculo formaliter peccandi, quod fit, si operetur immediatè ex judicio tantum probabili.

Inst. 1. Dictamen probabile est sufficiens ad excludendam omnem conscientiam peccati, quia operans ex illo sic dicit, est mihi licitum pingere die festo; sed impossibile est, ut cum illo judicio stet alterum, quo dicat, pecco pingendo die festo, ergo. *R.* n. antec., talis enim per judicium directum cum formidine dicit, est mihi licitum pingere, hinc non potest quidem per simile judicium directum dicere, pecco pingendo, attamen per judicium reflexum tendens in eam formidinem prioris judicii, & in cognitum periculum peccandi, debet dicere se peccare pingendo, quia cognoscit, quod exponat se periculo peccandi, statque hoc judicium cum priore, quia est de alio planè objecto.

Inst. 2. Judicium directum de honestate operationis necessariò fundat & post se trahit judicium reflexum ac certum de eadem honestate, ergo excludit formidinem peccati, ergo se solo sufficit ad honestam operationem. *R.* 1. n. antec., quamvis enim, si judicem probabile esse, quod pingere non sit servile, ex vi hujus judicii impediatur, quominus judicem prohibitum esse, ut pingam, quia est servile; attamen adhuc potero judicare esse periculum peccati formalis, si pingam, & sic pingens peccabo, quia exponam me periculo peccati formalis. *R.* 2. Cum Terillo, distinguendo 1. seq., ergo excludit fundamenta

- mentaliter formidinem peccati, id est, fundat iudicium reflexum, per quod formido illa excludatur, & excludit formaliter & seipso, n. 1. & 2. seq.
- 62 *Inst.* 3. Si iudicium illud reflexum esset impossibile, licitè operaretur ex iudicio directo saltem probabiliore, ergo etiam nunc. *R.* n. antec., quia operans cum tali formidine peccati, non operaretur bonâ fide, uti rectè *Terillus*.
- 63 *Obji.* 6. Operans ex conscientia invincibiliter erronea non peccat, sed talis non operatur ex dictamine certo, quia dictamen illud nequidem est verum, ergo, ita *Eliz.* q. 18. §. 4. *R.* n. min. nam sic operans habet duplex iudicium, unum directum, quod v. g. sic format, quando mendacio potest impediri iniustum homicidium, licitum est mentiri, sed hinc potest mendacio impediri iniustum homicidium, ergo hinc licitum est mentiri; hoc iudicium est falsum, sed inculpabiliter mentiens non operatur proximè & immediatè ex hoc iudicio, verùm ex alio reflexo, quo sic dicit, mentiens, quando invincibiliter iudicat esse mentiendum, non peccat, sed ego hinc & nunc mentiens pro impediendo homicidio, invincibiliter iudico mihi esse mentiendum, ergo non pecco: hoc ultimum iudicium est certum, ex quo proximè & immediatè regulatur mea operatio.
- 64 *Obji.* 7. Missionarius licitè adit barbaros nudos spe convertendi, quamvis probabiliter tantùm iudicans se non inducendum ad peccatum: similiter medicus licitè adhibet dubia medicamenta, quamvis tantùm probabiliter sperans fructum, ergo similiter licitè operabor, tantùm probabiliter iudicans me non peccaturum. *R.* n. conf., nam etiam uterque certus est de honestate suæ operationis, Missionarius quidem ex vi hujus dictaminis; honestum est pro salute proximi se exponere periculo peccandi remoto

remoto, maximè quia ita operans ex charitate, merito sperat specialia Dei auxilia: Medicus autem ex vi illius; ubi desunt certa media, honestum est secundùm regulas artis adhibere dubia, quæ desperatis sæpe fuerunt salutis.

Obj. 8. Si ad licitè operandum requiritur iudicium certum de honestate operationis, ergo ad illicitè operandum etiam requiretur iudicium certum de inhonestate. *R. n. seq.*, nam potius sequitur oppositum, hoc ipso enim quòd operer sine iudicio de honestate operationis, inhonestè operor, possumque advertere carentiam illius iudicii, etiamsi non habeam reflexum iudicium certum de inhonestate operationis: Ratio à priori est, quia bonum est ex integra causa, malum ex quolibet defectu, ita *Suar. Ovièd. n. 16. Bardi discept. 1. c. 9. n. 12.* aliique. Posset etiam permitti *seq.*, nam videtur semper adesse iudicium certum obligationis aliter operandi vel abstinendi: *si dicas*, Sic semper adfore plenam advertentiam malitiæ, adeoque nunquam peccabitur ex semiplena advertentia, *R.* erit plena advertentia malitiæ alicujus, sive malitiæ in genere, non tamen semper gravis, ideòque poterit peccari venialiter ex semiplena advertentia malitiæ gravis; uti rectè *III. c. 1. d. 1. n. 4. Ex dictis.*

65

Sequitur contra Auctores n. 47. citatos, quamvis iudicium reflexum conscientiæ debeat esse certum, non tamen requiri ut directum sit certum, alioquin non erit licitum operari ex opinione probabilissima, quod damnat *Alex. VIII.* nam opinio probabilissima non excedit fines probabilitatis. II. Si iudicium directum debeat esse certum, cessat quæstio, an liceat sequi opinionem minus probabilem, nam si pro una parte sit moralis saltem certitudo, oppositum non erit strictè probabile, contrarietatis autem est de conflictu opinionis directè tantum.

66

tantum probabilioris, cum minus probabili. III. Rarissime licitum erit operari secundum alterutram opinionem probabilem, sed erit obligatio sequendi tutiora, uti ostendetur n. 293. IV. Quamvis adversarii dicant se operari ex iudicio suo directo tanquam dictamine ultimo, tamen reipsa nituntur alia certiore ratione reflexa, uti fatetur *Erenthbr.* a 15. & innunt *Gonz.* d. 10. à n. 27. ac *Camargo* p. 1. l. 2. contr. 4. à n. 608. & 616. qui ex hoc probat sufficere iudicium directum simpliciter prudens & probabile, quia raro fallit, quia Deus ab homine non requirit nisi humanum agendi modum, nec prudentia requirit majorem certitudinem in negotiis gravissimis, & denique quia periculum peccandi, quod remanet, est leve ac remotum, quæ rationes sunt reflexæ & faciunt dictamen ultimum reipsa certum hoc vel simili modo, *ille certo prudenter agit, qui sequitur iudicium, quod raro fallit, quo nec Deus ab homine nec prudentia à quoquam requirit certius, & cum quo non est conjunctum periculum peccandi nisi leve & remotum, sed qui sequitur iudicium directum simpliciter prudens & probabile, ille sequitur iudicium, quod raro fallit, quo nec Deus ab homine nec prudentia à quoquam requirit certius, & cum quo non est conjunctum periculum peccandi nisi leve & remotum, ergo ille certo prudenter agit: vel si vis brevius, certo prudenter agimus sequendo iudicium directum simpliciter prudens & probabile, quia Deus & prudentia non obligant nos ad iudicium certius: hæc iudicia reflexa, sunt utique prudentia & certiora quam præcisè directum, ergo dicendum est in illis consistere ultimum dictamen practicum.*

87

Q. 11. Quid addi possit ad clariùs explicandam, partim naturam & species dubii, partim conscientiam dubiam. R. seq. §. I.

§. I. Dubium aliud dicitur objectivum, aliud formale, objectivum est res, circa quam versatur intellectus dubitans; formale est actus, quo intellectus dubitans circa rem versatur, & de hoc solo hic est sermo.

§. II. Dubium est motus mentis suspensæ, five est suspensio intellectus quasi in æquilibrio hærentis inter duo contraria ipsi proposita, quorum neutri assentitur, neutri dissentit, uti rectè explicant *Carden.* in 1. *Cris.* d. 6. c. 1. & *Teril.* in Reg. q. 50. Hinc conscientia dubia propriè non est conscientia, sed potius privatio conscientix, cum sit suspensio omnis iudicii.

§. III. Dubium non est mera apprehensio utriusque partis oppositæ, alioquin quisquis tentaretur in fide, hoc ipso dubitaret: neque etiam est mera inquisitio veritatis in hac vel illa parte, nam etiam hæc fieri potest in materia fidei absque peccato: itaque superaddit aliquam dispositionem animi, quâ ita ferimur in rem propositam, ut saltem virtualiter reputemus esse incertam: quamvis autem *Suar.* & alii putent requiri iudicium absolutum de insufficientia mediæ ad iudicandum, tamen putat *Teril.* n. 6. cum iudicium illud sit sæpe inevidens & falsum, posse per voluntatem aut aliunde impediri, & nihilominus haberi dubium per suspensionem omnis iudicii, cum dispositione animi de se causativa talis iudicii de insufficientia vel incertitudine motivi: quod si intellectus aliquo modo determinetur ad unam partem, erit opinio vel suspicio; & de opinione dicitur à n. 95. de suspicione autem l. 3. p. 2. à n. 1176.

§. IV. Dubium quandoque contingit ex defectu motivi sufficientis ad iudicandum, & tum dicitur dubium negativum, per quod intellectus est negativè

dubius,

68

69

70

71

dubius, quia non habet rationem sufficientem pro hac vel illa parte: aliquando etiam contingit ex eo, quòd intellectus habens motivum de se sufficiens ad assensum vel dissensum, tamen vel ratione voluntatis nolentis applicare intellectum, vel aliunde fit, ut nullum iudicium ponatur, & tum dicitur dubium positivum, per quod intellectus manet in æquilibrio ad utramque partem, uti libra, quando paria utrimque pondera habet, ad neutram se partem inclinat, sed manet in medio, quamvis utrimque pondus habeat sufficiens ad eam inclinandam, si pondus oppositum abesset, vel ipsa aliunde ex una parte magis impelleretur. Porro ubi dubium utrimque positivum adest, reflexè iudicari potest, quòd circa utramque partem sint motiva de se sufficientia pro opinione probabili formanda de singulis, uti pluribus dicitur à n. 237. hic tamen actus reflexus non est dubium, sed potest esse certus ac evidens, versaturque circa dubium tanquam objectum suum.

73

§. V. Si dubium negativum fundetur in sola possibilitate, uti si dubitem, an occiderim aliquem, quia potui occidisse, hoc dubium est Metaphysicum & imprudens: è contrà si fundetur in aliqua ratione sed de se non sufficiente ad assensum vel dissensum, tum propriè dicitur dubium morale: putant quidem *Carden.* n. 115. & *Teril.* n. 7. omne dubium negativum per hoc distingui à positivo, quòd in negativo nulla occurrant motiva pro alterutra parte, in positivo autem occurrant saltem pro alterutra, sed est quæstio de nomine, si enim nulla prorsus ratio occurrat, est potius mera nescientia, uti docent *Eliz.* l. 4. q. 3. §. 6. & *Gonz.* d. 7. n. 97. quorum ratio hæc est, quia ad dubium morale requiritur, ut intellectus vacillet, in hanc partem trahatur & retrahatur in aliam, ut interrogatus, cur dubitet, aliquam

quam saltem causam dare possit, denique ut dubitando veritatem desideret, hæc autem non videntur salvari, si nullum planè motivum occurrat: qui tamen aliter loqui volet, & ad omne dubium negativum requirere carentiam omnis motivi, legat *Teril.* qui id bene defendit.

§. VI. Dubium aliud est juris, aliud facti, juris est, quando dubitatur de lege aliqua vel de obligatione legis aut consuetudinis, vel de valore actus, inquit *Stoz* l. 1. p. 5. n. 122. Facti est, si dubitetur de alio quàm de istis, v. g. an homicidium sit factum, an operando intentionem rectam habuerim &c. Utrumque hoc dubium aliud est speculativum, quod versatur circa rem secundum se spectatam, præscindendo à circumstantiis & ab operatione exercenda, uti si dubites, sitne hodie dies festus: aliud practicum, quod versatur circa rem affectam omnibus circumstantiis & in praxi exercendam, sive quod versatur circa rem, prout me hîc & nunc agentem respicit: quod iterum duplex est, unum generale & abstractum, quando generatim dubitatur, v. g. an liceat die festo talem laborem exercere, & hoc aliqui confundunt cum speculativo, cum quibus etiam postea loquemur; alterum est propriè practicum, quando in particulari dubitatur, v. g. an hîc & nunc die festo possim talem laborem exercere.

§. VII. Ut quis dicatur agere cum dubio practico, sive cum conscientia dubia, *Salas* apud *Bardi* disc. 5. c. 1. n. 2. requirit iudicium aliquod reflexum, quo cognoscat se habere illam ipsam suspensionem intellectus, è contrà *Vasq. Carden.* in 1. Crisid. 78. c. 3. & *Schild.* tr. 3. n. 1. negant hoc requisi, quamvis enim absit, adhuc operatur contra conscientiam, hoc ipso, quòd operetur non habens dicta-

men practicum de honestate operationis : utraque sententia fortè conciliabitur, dicendo , quamvis determinatè non requiratur iudicium, tamen ut peccetur operando cum conscientia dubia, requiri saltem exercitam cognitionem malitiæ operationis cum tali dubio factæ, (uti colligetur ex dicendis l. 5. à n. 16.) quam *Carden.* n. 17. dicit certò haberi, hoc ipso quòd operetur cum dubitatione de malitia operationis, quia ad dubitationem illam subsequitur timor & fuga mali , ergo sufficienter agnoscit malum. *Nec obstat*, quòd ad mortale requiratur advertentia plena malitiæ, uti dicitur l. 5. n. 16., *nam* hæc adesse potest ex vi dubii practici, sicuti sufficientem advertentiam ad nocumentum v. nemi habet ille, qui practicè dubitat, an hoc, quod videt, sit serpens an piscis. Addit n. 22. probabile esse, quòd semper resultet aliquod iudicium directum vel reflexum, cùm enim advertat malitiam, lumen naturale statim dicitur malum esse eam non timere & non fugere, & sic defendi potest *Salas*.

78

Q. 12. Quomodo dubitans debeat se practice resolvere, antequam operetur. R.

§. I. Ad hoc, ut se prudenter resolvat, duo requiruntur, 1. dubium speculativum, quod habet, debet esse invincibile, id est tale, ut adhibitâ debitâ & pro conditione personæ ac circumstantiarum moraliter possibili diligentiam in inquirenda veritate, nihilominus dubium perseveret: 2. Debet adesse causa aliqua rationabilis movens ad eligendam alteram

79

contra dubium speculativum, e. g. speculativè dubitans, an hac die sit indictum jejunium, practicè autem dubitans, an tu hîc & nunc tenearis jejunare; ut prudenter te resolvas formesque dictamen practicum, quòd jejunare non tenearis, debes ante omnia adhibere

adhibere moralem diligentiam ad vincendum illud dubium, & ad cognoscendam veritatem, sitne hodie indictum jejunium necne, v. g. inspiciendo Calendarium, interrogando alios: si non possis deprehendere veritatem, tutius quidem erit, si jejunes, at tamen poteris te practicè resolvere in alteram partem contra jejunium, judicando te non obligari, pro quo judicio habes rationabile motivum, quia nempe possessio est pro tua libertate, neque illa lex jejunii tibi sufficienter est applicata, quia alii viri prudentes de hoc jejunio nihil sciunt vel non jejunant &c. tumque non peccabis omittendo jejunium: è contrà si te resolveres ad non jejunandum ante adhibitam moralem diligentiam in rescienda veritate, aut sine motivo, quia nempe nolles dubitare, peccares, quia prudenter te non resolveres contra dubium speculativum, ita *Sporer* n. 74.

§. II. Ex dictis patet, dictamen practicum formari posse stante dubio speculativo; nam etiam judex ita ferre potest sententiam, ut dubium speculativum non deponat, si enim ipsi non constet, pro qua parte sit jus, potest speculativè dubitare, & nihilominus carere dubio practico, sed sententiam ferre pro una parte, pro quo regulam habet, nempe *quando de jure non constat, pro illo stare debeo, pro quo est possessio vel major probabilitas.*

Q. 13. Quid circa conscientiam perplexam sit addendum R. seq.

§. I. Ille dicitur habere conscientiam perplexam, qui putat se peccaturum, sive actum ponat sive omitat, sive hoc sive illud eligat, & tamen unum illorum debet eligere: ut autem non peccet ille, qui habet conscientiam perplexam de opere postea faciendo, tenetur adhibere media ad perplexitatem tollendam prius, quàm tempus operis exequendi adveniat, quia

quivis tenetur adhibere medium ad evitandum illud, per quod putat Deum offendi, medium autem hic & nunc est, si tollat illam perplexitatem: quòd si conatus sit, & perplexitatem tollere non potuerit, agens in perplexitate non peccabit, sed dirigetur hoc dictamine reflexo conscientiae, per quod exercitè & re ipsa tolletur perplexitas, & quo sibi dicet, *quidquid hic agam, non pecco, five, perinde est, quid hic agam:* & quamvis fortè hoc dictamen non ita advertat propter scrupulum vel perturbationem, re ipsa tamen habet, uti rectè *Platelius* p. 2. n. 128. *si dicas*, Christus meritoriè operatus est, licèt constitutus in necessitate agendi hoc vel illud bonum, ergo perplexus operatur demeritoriè, licèt necessariò agat hoc vel illud malum: *Contrà* est, Christus retinuit libertatem Phisicam etiam ad minùs perfectum, quòd cognoscebat.

32 §. II. Etiam abstrahendo ab illo dictamine, adhuc tamen perplexus talis non peccat defectu libertatis, quia quamvis actus ille, quem præeligit, sit in se & absolutè liber in ordine ad hoc, ut ponatur vel omittatur, non est tamen liber in ordine ad culpam vitandam, quia quamcumque partem eligat, æqualis culpa necessariò imminet, ut autem actio imputetur ad culpam, debet adesse libertas actionis vel omissionis, per quam operans possit culpam vitare, ita *Dicast.* de juram. d. 2. n. 236. Simili modo docet *Oviedo* de merito contròv. 2. pu. 4. quòd ad meritum non sufficiat libertas inter actus omnino æquales cum necessitate ad hunc vel illum, quia si quis ita necessitetur, non poterit ei imputari ad laudem, nec consequenter ad meritum, quod hunc præ illo ponat, cum major non sit bonitas in uno, quàm altero.

34 §. III. Si perplexo videatur una pars magis, altera

altera minùs mala, eligens eam, quæ videtur magis mala, peccat secundùm quantitatem excessus apprehensi, ad hunc enim est liber, hinc si mortale, quod apprehendit esse gravius, apprehenderetur habere supra alteram partem excessum venialem malitiæ, eligens hoc gravius peccaret tantùm venialiter, quia ad gravitatem malitiæ non est liber, sed tantùm ad excessum, qui venialis est, ita *Schild. tr. 1. n. 30. Discast & alii.*

§. IV. Si id, quod videtur esse minùs malum, fit intrinsecè malum, alterum autem non, v. g. si quis putet se debere vel venialiter mentiri vel mortaliter peccare omittendo Missam, *Schild. n. 29.* adhuc tenet debere eligere, quod videtur minus, quia omittendo Missam contraheret malitiam, quæ secundùm opinionem ejus mortalis esset: oppositum tenent *Gran. & Dian. p. 4. tr. 3. R. 70.*, quia malitia contra jus naturæ meritò formidabilior est, cum sit indispensabilis: quidquid sit de his sententiis, quivis prudens in tali casu deberet se resolvere, judicando præceptum positivum non obligare, quando sine læsione præcepti naturalis observari non potest.

§. V. Si perplexus sciat unam partem esse peccatum, & dubitet an altera sit peccatum, si utrumque sit æquale, tenetur eligere illud, de quo dubitat, quia qui eligit peccatum tantùm dubium, magis recedit à malitia, quàm qui eligit certum: si tamen ex altera parte dubitaret de graviore peccato, v. g. qui sciret mentiri esse veniale, & dubitaret, an hic & nunc eleemosynam negare indigenti esset mortale, & tamen deberet alterutrum eligere, *Schild. n. 31.* dicit aliquando fieri posse, ut debeat eligere peccatum certum, quod est minus, & abstinere à dubio, quod est majus, ideoque hanc dat regulam, nempe

quod amplecti debeat eam partem, in qua spectato excessu malitiæ ex una parte, & excessu certitudinis ex altera, apparet malitia minus esse imputabilis.

87 §. VI. Si perplexus nequeat discernere vel non audeat judicare; quid sit tutius vel melius, & tamen necesse sit hoc aut illud fieri, eligat & faciat, quod voluerit, necullo modo peccabit, defectu libertatis moralis, ita *Tamb.* in decal. l. 1. c. 3. §. 6. n. 4.

88 Q. 14. Quomodo explicetur illa regula juris, in dubio non præsumitur factum sed probari debet, L. in bello. §. facta, ff. de captivis postliminio reversis.

R. sic explicari, 1. Quando dubitatur de principali facto, v. g. an ego percusserim aliquem, hoc factum præsumi non debet, sed qui affirmat, debet positivè probare. 2. Quando dubitatur de homicidio tanquam actu principali facto, Jus, cap. significasti, &

89 cap. ad audientiam, 2. de homicidio, statuit, ut in ordine ad incurrendam irregularitatem præsumatur factum, è contrà in ordine ad alios effectus non præsumitur factum, sed manet regula generalis, quod

90 delicta non præsumantur 3. Si actus principalis sit certus, & dubitetur de aliquo tantùm accessorio, si hoc accessorium de jure faciendum erat, aut si ordinariè ita fieri solet, aut si ita factum esse est favorabile facienti, præsumitur illud accessorium factum, v. g. si quis scit se confessum peccatum, & postea dubitet, an feridò doluerit, præsumat se doluisse feridò, quia actus principalis, qui hic est confessio, est certus, & tantùm dubitatur de accessorio, quod adesse debebat, & ordinariè præmitti solet, sicque præsumi, quòd adfuerit, est favorabile confitendi.

91 4. Quando constat de actu externo rite peracto, v. g. de confessione, testamento, contractu, in dubio præsumuntur actus interni requisiti & sufficientes adfuisse,

fuisse, nisi accedat alia præsumptio in oppositum, ita
Spoer n. 73. *Stoz*. l. 1 p. 5. n. 30. Universaliter autem
 definitur præsumptio ab *Eliz*. l. 7. q. 16. §. 1. probabilis
 conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non
 adducto pro veritate habetur : vide dicenda l. 4.
 à n. 1434.

DUBIUM II.

92

*Quid agendum cum Conscientia speculative
 dubia.*

94: ad 268

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in
 in utramque partem probabiles, quæ reddunt
 hominem speculative dubium. Quæritur ergo hinc,
 an & quomodo ex talibus possit formari Consci-
 entia practicè certa.

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinio-
 nem probabilem, etiam alienam, & minùs tutam,
 (hoc est, quæ minùs remota videatur ab omni spe-
 cie peccati, quàm altera) relicta probabiliore & tu-
 tiore propria, seclusa tamen omni injuriâ, & peri-
 culo proximi; & dummodo opinio, quæ eligitur,
 adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum,
 quos citat & sequitur *Laym.* & *Bonac. t. 2. d. 2. q. 4 p.*
 9. Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi
 autoritate, vel non levis momenti ratione
 nixam (hæc enim dicitur probabilis :) non agit
 temerè, sed prudenter, sequendo nimirum viro-
 rum prudentum, & artis peritorum consilium :
 tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupu-
 lis expositum, in omni re examinare, quid sit pro-
 babilius & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam* : quia pa-
 rum refert, quòd opposita sententia ipsi operanti
 videatur probabilior speculative : speculativum
 enim

268 per
12: § pponit
12: ræs.

269

289

293.

375.